

Dr. Veronika Rot Gabrovec

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta in Bralno društvo Slovenije

OTOK ZGODB

POGOVOR Z DEBORAH SORIA O NEBESEDNIH SLIKANICAH IN O KNJIŽNICI IBBY LAMPEDUSA

Story Island

Interview with Deborah Soria about Silent Books and IBBY Lampedusa Library

▶ SLIKA 1: Deborah Soria (Osebni arhiv)

Deborah Soria sem prvič srečala na enem izmed kongresov, ki so v času epidemije potekali v hibridni obliki; predstavila je posebno knjižnico na otoku Lampedusa, kjer nebesedne slikanice z vsega sveta prebirajo lokalni otroci in – kadar je to le mogoče – begunci, ki jih morje prinese z afriških obal. Celo prek ekrana je bilo mogoče občutiti njeno posebno energijo in trdno prepričanje, da je to, kar počne, dobro. Julija 2022 sem jo povabila na pogovor, ki sva ga opravili s pomočjo platforme Zoom; tudi kot sogovornica je živahna, govori s strastjo, pa naj bo to o Sredozemskem morju, močnem in razgibanem, o vetrovni in zelo posebni Lampedusi, ki leži tako rekoč na meji svetov, pa o knjigah, ki

jih je treba držati v rokah in jih fizično občutiti.¹

Veseli me, da sva se takole našli, kot si rekla, vsaka na svojem koncu, a vendarle skupaj. Se lahko najprej kar sama predstaviš?

▶ Moje ime je Deborah Soria, živim v Rimu v Italiji. Od leta 2006 imam svojo knjigarno za otroke, ki se imenuje Ottimomassimo: moja knjigarna je na majhnem avtobusu, potujemo po Italiji, specializirani smo za knjige za otroke. Že od ustanovitve italijanske sekcije dalje sem vključena tudi v IBBY; lahko bi rekli, da sem aktivistka.

Kako pa je prišlo do zamisli, da bi na otoku Lampedusa zrasla knjižnica z zbirko nebesednih slikanic?

▶ Tudi v Italiji imamo sekcijo IBBY, članico mednarodne zveze, ki se ukvarja s kakovostno literaturo za otroke in mladino. IBBY vključuje odlične strokovnjake, izvrstne govorce, ki nastopajo na simpozijih in razmišljajo o tem, kako kakovostne knjige spraviti do otrok; jaz pa sem predvsem zelo praktična oseba. Ko je leta 2012 na Lampeduso zaradi tako imenovane ‚arabske pomladi‘ prišlo veliko beguncev, otrok in odraslih, se je vsepovsod veliko govorilo o krizi, jaz pa sem hitro videla priložnost za konkretno akcijo: da na Lampeduso

pripeljemo knjige in otroke sprejmemo s knjižno dobrodošlico. Začetna zamisel se je seveda izkazala za precej neuporabno, med razvijanjem smo jo morali prirejati in spreminjati, da je projekt lahko postal ta nenavadni projekt, kakršen je zdaj. Teče torej že deset let; neprestano se spreminja, ves čas premikamo meje in se učimo – o knjigah, kako jih uporabljati, kaj se s knjigo zgodi, ko pride v neko skupnost.

Deb, najprej povejva, kdo vse ste ‚vi‘. Kdo je sodeloval pri projektu? Ti in IBBY Italia? In za kakšen projekt gre?

▶ ‚Mi‘ je skupina nekoliko norih ljudi (*smeh*), prostovoljcev iz italijanske sekcije IBBY. Spočetka nas je sicer staknilo glave le nekaj, pet ali šest, zdaj pa je projekt zelo kompleksen: za vsem sedaj stoji krovna organizacija IBBY, projekt je mednarodni. Naše delo zahteva proučevanje in razumevanje slikanic brez besedila, t. i. *silent books*, ki jih zberemo z vsega sveta in predamo v rabo v knjižnico, potem pa opazujemo, kako zaživijo med bralci. Vsaki dve leti zaprosimo mednarodno skupnost, torej več kot 70 sekcij IBBY po vsem svetu, da nam pošljejo svoje najboljše nebesedne slikanice. Pošljejo nam po tri izvode posameznih knjig: en izvod gre v knjižnico na Lampeduso, en izvod v Rim v Palazzo delle esposizioni, kjer imajo vsa ključna besedila, da jih lahko preučujemo in

1 Del pogovora je bil v obliki videa predvajan na nacionalnem posvetu s področja bralne kulture in bralne pismenosti z naslovom ‚Vizualno pripovedovanje. Od slikanice do stripa‘, ki je bil 9. 9. 2022 v organizaciji Bralnega društva Slovenije in Zavoda RS za šolstvo in ob podpori MIZŠ, MK ter Filozofske fakultete (UL) organiziran v Ljubljani. Posvet sta sofinancirala Javna agencija za knjigo RS in Zavod RS za šolstvo.

študiramo, tretji izvod pa postane del mednarodne razstave. Nacionalne sekcije lahko krovno organizacijo IBBY zaprosijo za to razstavo, plačajo le stroške prevoza. Knjige so tako prepotovale ves svet, bile so v Avstraliji, Mehiki, vsepovsod. Ko torej razstava nekam prispe, lahko tisti, ki se poklicno ukvarjajo s knjigami, vzgojitelji in učitelji, vsi, ki se ukvarjajo z vizualno komunikacijo, te knjige študijsko vzamejo v roke in se posvetijo tej posebni obliki komunikacije, zgodbi brez besed, slikam brez besedila.

Tako ta projekt povezuje ves svet.

▶ Prav res. Ljudje se preseljujejo tudi drugod, po vsem svetu in zaradi številnih razlogov, zaradi vojne, podnebnih sprememb, gospodarskih razlogov. Vse to razseljevanje povzroča velike travme. Če hočeš zmanjšati stiske, potrebuješ ustrezno orodje in nebesedne slikanice so eno teh orodij. Zelo učinkovite so, pomagajo pri empatiji, pri razumevanju tega, kaj se nekomu dogaja. Ne gre le za pomoč, gre za skupno rast, za omogočanje komunikacije.

Prav zato se včasih sprašujem, ali je izraz ‚silent books‘, tihe knjige, primeren. Saj te slikanice govorijo glasno in jasno in v jeziku, ki ga lahko razume vsak.

▶ Izraza si seveda nisem izmislila jaz, a mi ugaja. Živim v mestu, ki je zelo hrupno, zato mi tišina pomeni nekaj pozitivnega, bogatega, prijetnega. V tišini lahko govorim z obrazom, z očmi, s svojo energijo – lahko odkrijem nekaj, česar se prej sploh nisem zavedala. Ljudje v tišini lahko sprostimo neko silo, ki je poetična in zelo močna.

Na Lampeduso begunci prispejo na čolnih v spremstvu policistov. Vse je drugače, kot si človek običajno želi ob prihodu na neki kraj: ni prijaznega sprejema, tam je policija, vse je urejeno zelo po vojaško. Policija opravlja pač svoje delo, polno je prepovedi, ljudi rinejo sem ter tja. In potem se pojavimo mi, prinesemo čaj in jim izrečemo dobrodošlico: »O, pozdravljeni, veseli smo vas ...« Našega jezika begunci ne razumejo,

razumejo pa govorico telesa. Zelo so izmučeni, ne vedo, kje so, ne vedo, kaj se dogaja, kakšna prihodnost jih čaka. Edini jezik, ki ga imamo takrat na voljo, je govorica telesa in seči si moramo globoko v svojo sredico, da ta jezik zopet najdemo, saj ga dandanes ne uporabljamo več tako pogosto. Tišina pa ga nosi v sebi; ko bereš in ob tem ne moreš uporabljati besed, začneš sodelovati s telesom, ki ti pomaga pri komunikaciji in sodelovanju s tistim, ki je takrat ob tebi; tako sta oba na isti valovni dolžini, razumeta se, skupaj gledata. Zato mi je izraz *silent books*, tihe knjige, všeč.

Zbirka Tihe knjige – destinacija Lampedusa je kmalu zaslovela in postala prepoznaven projekt. Na spletu sem zasledila tudi akcijo Darujmo knjige za Lampeduso – je bila tudi to vaša kampanja?

▶ Hm, kar se zgodi na Lampedusi, očitno takoj dobi velike razsežnosti – in potem zlahka uide z vajeti ... Ne, to ni bila akcija IBBY Italia. Neka ženska se je sama odločila in začela spletno akcijo zbiranja knjig; ljudje so hoteli pomagati in so na Lampeduso pošiljali vse mogoče knjige, tudi stare, neprimerne. A mi jih ne zbiramo kar vse povprek. Za našo knjižnico izbiramo prav določene knjige, nove, preverjeno kakovostne. IBBY je vendarle profesionalna organizacija, vemo, kako priti do knjig, kje jih najti in kupiti. Od leta 2017 imamo na Lampedusi majceno in zelo posebno otroško knjižnico, polno izvrstnih otroških knjig. Kar pet napornih let je namreč trajalo do otvoritve, v tem času smo se veliko naučili. Projekt lahko z dovolj denarja pač relativno enostavno zastaviš, potem pa odideš in se obnašaš, kot da vse kar samo po sebi poteka, kot mora. Naš projekt pa je od nas zahteval, da smo tam fizično prisotni, da se ves čas zavedamo okoliščin, da spoznamo ljudi, jih razumemo, tudi njihove meje, da postanemo del njihove skupnosti. Da z njimi tudi kaj pretrpimo ... precej težje je bilo, kot sem pričakovala, večji izziv – a obenem je projekt združil veliko ljudi. Tu je zdaj velika skupnost prostovoljcev, ki so zraven s srcem in ki radi prihajajo k nam.

Kako torej sodelujete z lokalno skupnostjo? Vam je bila stavba, v kateri ste uredili knjižnico, podarjena?

▶ Ni nam bila podarjena, a ne plačujemo nobenih računov. Knjižnica je v stavbi, ki pripada skupnosti na Lampedusi. Stoji nasproti šole na glavni cesti, odlično lokacijo ima, odprta je in na voljo vsem otrokom in odraslim. Zanimivo, ko smo prvič prišli tja, smo ugotovili, da na otoku sploh ni knjižnice ... Lampedusa prej ni imela ne kina ne gledališča. Otroci sploh niso vedeli, kako je to, če nekaj pripada skupnosti, torej vsem. Morda se komu to zdi čudno, a Lampedusa je res nenavaden kraj. Tako oddaljena je, da so ljudje, ki tam živijo, res sami odgovorni za vse. Knjižnica je bila torej ena prvih takih skupnih stvari in otroci sprva sploh niso vedeli, kaj to sploh je, niso razumeli, kaj pomeni ‚izposoditi si‘. Spraševali so: »Kaj je to? Je to zdaj moje?« Ne. »Je torej tvoje?« Ne. »Ali lahko vzamem s seboj domov?« Ja, lahko. »Moram plačati?« Ne, ni treba. Popolnoma so bili zmedeni. Vse leto smo porabili, da smo jih učili, da si lahko knjige izposodijo in potem vrnejo. Mi pa smo se ob tem naučili, da se danes v življenju lahko zgodi, da je koncept nečesa skupnega težko razumljiv – še zlasti v kapitalističnem svetu, kjer se vse kupuje in prodaja. Otroci na Lampedusi imajo vse, imajo tablice, telefone – saj ne govorim o skupnosti, ki bi živela sredi divjine. Zelo napredna in tehnološka skupnost so – le knjig niso imeli. Prej niso nikoli videli odraslega, da bi otrokom bral. Sedaj pa so navdušeni nad knjigami, vse vedo, veliko znanja imajo, dobro vedo, kaj so ‚tihe knjige‘.

Kako pa potekajo vaši vsakoletni tabori? Vem, da so mednarodni – tudi slovenska sekcija IBBY namreč razpošlje vaše vabilo med svoje članstvo.

▶ Kadar organiziram tabor, se na Lampedusi zberejo člani IBBY sekcij in prostovoljci z vsega sveta. Zelo zanimivo je. Če namreč hočeš delati s prišleki, moraš biti tudi sam prišlek. Teden dni delamo z otroki na Lampedusi, večinoma so to italijanski otroci. Sodelujemo, spoznavamo se med seboj, vsak s svojim pristopom,

zvečer se pogovarjamo; imamo tudi nastope. Nenavadno je, pravzaprav ne vem natanko, čemu se ljudje vračajo. Vedno si mislim, da bodo prišli le enkrat, a tisti, ki pridejo, pridejo ponovno, ker jim tabor da moč. Na Lampedusi razumeš, kako se razvijaš, zakaj in kako lahko uporabiš nebesedne slikanice ... Uporabljamo večinoma le-te.

Ali imate posebne priprave in usposabljanja?

▶ Ne, ni posebnih priprav. Prosto voljcev tudi posebej ne preverjamo. Včasih se nam priključi kaka znana osebnost, pa tega vsaj sprva sploh ne vemo. Se pa sproti prilagajamo: če ugotovimo, da pride kdo, ki je posebej zanimiv, ga prosimo, da nam pove svojo zgodbo, da se nam predstavi. Letos bomo slavnostni, praznujemo deseto obletnico in zelo nas veseli, da smo še tam.² Moram pa vendarle poudariti: če hočeš delati z ljudmi, ki so veliko pretrpeli, moraš zelo dobro vedeti, kaj počneš. Gre za delikatno pomoč, za katero moraš biti tudi usposobljen. Mi nimamo posebnih priprav, sploh ne zdaj, ko je pandemija res zelo vplivala na naše delo.

Torej zdaj ne delate z migranti?

▶ Kar je treba vedeti, je, da je Lampedusa sicer prostor, kamor migranti prispejo – a ker je to vendarle turističen kraj, prebivalci poskrbijo, da so migranti ločeni od drugih. Vidiš jih predvsem, če imaš res odprte oči. Sploh zdaj po pandemiji je vse zelo strogo. Prej so imeli za begunce nekakšno taborišče – to ni bil zapor, saj seveda človek, ki ni storil kaznivega dejanja, ne more biti zaprt, a živeli so v zbirnem centru. V ograji je bila velika luknja in ljudje so med čakanjem na prevoz na celino lahko odhajali iz centra in se vračali vanj. Zdaj pa je vse okrog postavljen dvojni zid, tam je policija in izhod ni več mogoč.

Zdaj torej s knjigami ne prihajate osebno v zbirni center za migrante? Ste v preteklosti to lahko počeli?

▶ Ko je tam še bila luknja in smo izvedeli, da so med begunci

otroci, smo stopili z njimi v stik – ljudje se pač poznajo med seboj. Včasih so prišli ven, vsa družina je prišla v knjižnico, tudi najstniki. Po navadi so prišli zvečer, saj so vedeli, da tisto noč ne bodo šli nikamor in so zato lahko prišli v knjižnico na pogovor. Morda bo to nekoč spet mogoče, a trenutno to preprečuje covid. Še vedno pa je pomembno, da imamo knjižnico na tem mejnem območju, da smo tam, da smo priča dogajanju. In prav zaradi dejstva, da je to knjižnica za otroke, mi srce še hitreje bije. To je prostor, kamor lahko pride kdor koli, s takim ali drugačnim znanjem, in najde čtivo. Lahko si turist, prišlek, nekdo, ki se z ladjo kladi po morju, lahko novinar ali igralec, prav vsak lahko pride v knjižnico na Lampedusi in najde kaj zase, nekaj, ob čemer se ustavi, kar razume in ob čemer lahko razmisli o tem, kje je in kaj dela. Kadar izvemo, da so v taborišču otroci, poskušamo najti način, da jim pošljemo knjige. A ni lahko. V taborišču so zaposleni vedno novi ljudje, včasih so prijazni, pogosto pa ne preveč in se z nami ne želijo pogovarjati.

Se knjige iz begunskega centra potem vrnejo v knjižnico ali jih otroci lahko obdržijo?

▶ Ljudem po navadi ni jasno, kaj lahko begunci nosijo s seboj in kaj je na njihovem potovanju povsem neuporabno. Vsakič ko prestopijo mejo, morajo vse pustiti tam. Če torej otroku daš knjigo, je ne bo mogel odnesti s seboj. Ko Suzy Lee v enem svojih besedil pravi, da otrok izgine, ko preči mejo, da izgubi ime, prijatelj, da njegov svet izgine, ima zelo prav. Za otroke je to najhujše. Ker mi preprosto ne razumemo, kako težko je otroku zapustiti vse, se s tem verjetno sploh ne ukvarjamo kaj dosti. A ko otroci zapustijo svoj mali znani svet, praktično tudi sami ne obstajajo več.

Namesto knjig jim torej dajete zgodbe.

▶ Res je. Kar poskušamo doseči, je, da bi se vsi odrasli, ki delajo z otroki, zavedali, da so zgodbe tisto, kar begunci lahko vendarle vzamejo s

seboj, pa čeprav ne fizično. Ni veliko časa, da bi skleпали prava prijateljstva, a še zlasti nebesedne slikanice imajo vendarle moč, da v kratkem času povežejo ljudi. Če znaš pristopiti in skleniti zaveznitvo, potem nenadoma ne gre samo za trud in nekakšno razlago pač pa slikanica omogoči skupen umik na neki miren kraj. Ko se bova naslednjič srečala, si bova lahko rekla: »Poznam te, nekje sva bila skupaj!« Za migrante so knjige pogosto le predmeti brez energije, potreben je še nekdo, s komer jo deliš. Odrasel bralec mora torej vedeti, kaj lahko s knjigo doseže.

Pravzaprav bi morali usposobiti policaje, da bi lahko brali skupaj z migranti.

▶ (Smeh.) Ja, seveda. V zelo idealnem svetu bi to lahko počeli policija, zdravniki, lokalni politiki, vsi ... Žal pa ne živimo v idealnem svetu.

Kako pa poteka vaša kampanja Rdeči kovček oziroma Knjige na krovu? Brala sem o tem na spletu: na čolnih so kovčki s knjigami. Povej, prosim, kaj še o tej akciji.

▶ Stvar je taka: ljudje zapuščajo Afriko in se na preobteženih čolnih sredi morja znajdejo v težavah. In potem pridejo do Italije klici na pomoč, ki so slišani ali pač ne. V idealnem svetu bi jim morali ponuditi roko, a takega sveta ni. Zato so nevladne organizacije na morje poslale svoje opazovalce, ki skušajo pomagati, četudi to ni vedno v skladu z zakoni. Včasih pride do politične situacije ali zapleta, ki potem ladjam z rešenimi migranti prepreči, da bi se vrnile na kopno. Pogosto obtičijo tam sredi morja. Na Lampedusi vemo zanje, dneve in dneve jim nihče ne pomaga, zato jim pošiljamo vodo in hrano, pač tisto, kar potrebujejo. No, mi smo se vprašali: »Zakaj pa ne bi pridali kakšne knjige?« A organizatorji so nas vedno zavrnil, rekoč, da knjige dajejo občutek stabilnosti. »Nočemo, da bi migranti mislili, da bodo za vedno tu, vedeti morajo, da bodo v nekem trenutku odšli, zato vas prosimo, ne pošiljajte knjig.« Iskali smo rešitev in začeli s projektom *Knjige na*

2 Op. avt.: Tabor, ki ga v pogovoru napoveduje Deborah, je bil organiziran oktobra 2022.

krovu. Če jih knjige namreč pričakajo že na krovu, postanejo običajen del opreme; s tem so bili vsi zadovoljni. V nepremočljivem kovčku so podloge, na katere lahko sedeš, pobarvanke, knjige ... Tako smo opremili tri ladje, kovčki so zelo dobro prestali preizkus, potem pa se je začela pandemija. Zdaj žal nimam zadnjih informacij. Saj veš, če ladja v teh razmerah prevažna rešene migrante, je neprimerno spraševati posadko o slikanicah ... Posadka na krovu se mora ukvarjati s plovbo, s preverjanjem zdravstvenega stanja migrantov, s kuhanjem. Želela sem priti na krov ene teh ladij, a do zdaj to žal ni bilo mogoče. Smo pa začeli ob tem razmišljati, da bi take majhne, prenosne knjižnice lahko pripravili za druge kraje, kjer so otroci, za bolnice in tako naprej. No, zdaj se pandemija umirja, morda mi bo kmalu uspelo.

Z nebesdnimi slikanicami ste sicer že uspeli priti v zapor ...

▶ Ja, z IBBY Italia smo izpeljali projekt v ženskem zaporu v Rimu. Vedeti je treba, da je pismenost med zaporniki pogosto zelo nizka, ta projekt pa je bil zelo uspešen. Udeležba je bila množična – kot bi nam ženske hotele reči, da ne mislijo brati, želijo pa si zgodb. V zapor smo pripeljali razstavo nebesdnih slikanic, bilo je organizacijsko zahtevno, ampak smo uspeli. Z dekletimi smo se pogovorili o slikanicah in razstava je doživela velik uspeh. Ob knjigah so zapornice preživele ure in ure – kot bi končno našle obliko književnosti, ki jim je ustrezala.

Kako bralci reagirajo na knjige, ki pridejo na Lampeduso z vseh koncev sveta? Vem, da imate tudi slovenske nebesedne slikanice.³

▶ Del knjižnice je seveda posvečen različnim italijanskim knjigam. Drug del knjižnice pa je sestavljen iz nebesdnih knjig, urejen je geografsko, po državah, od koder prihajajo knjige, in mladi bralci vedo, da lahko izberejo katero koli izmed njih in se ji posvetijo. Zgodí se, da pride k tebi majcen otrok in ti ponudi, da ti bo

prebral knjigo; potegne jo s police in ti začne ‚brati‘. Res je zanimivo, kako se je skupnost od prvega prihoda nekoliko norih zanesenjakov pa do danes navadila, da se okoli knjig lahko dogajajo zelo raznolike aktivnosti: da lahko beremo, se igramo, dramatižiramo ...

Vsaka knjižnica je prostor, kjer se delijo zgodbe, vaša pa sploh. Povej nam kaj o odeji za Yussufa.

▶ Gre za zelo nesrečen dogodek; neke zimske noči je na morju umrl šestmesečni otrok. Njegova mama je bila z njim na čolnu, bila je popolnoma iz sebe, pretresena je bila tudi skupnost na Lampedusi. Imeli smo majhno spominsko slovesnost in tja je prišla domačinka s kvačkanim ogrinjalom. Med pogrebom je pristopila k materi in ji ga položila okrog ramen. Ena izmed prostovoljk, ki je videla to gesto, tudi sama veliko kvačka. Kvačkanje sicer velja za žensko opravilo, pri tem nastajajo uporabni izdelki, ki te grejejo, obenem pa je to umetnina, s katero nekaj poveš ...

Lahko je sporočilo, način izražanja ...

▶ Točno, pogosto je to bila oblika izražanja v skupnostih, kjer ženske sicer niso imele drugih možnosti, da bi se slišal njihov glas. Zato smo začeli razmišljati, kako bi lahko to uporabili. Vedeti je treba, da je Lampedusa prostor, kjer se tako ali tako zbirajo zgodbe. Ljudje prihajajo in odhajajo s svojimi zgodbami, lahko je to zgodba zapuščenega psa, za katerega skrbi celotna skupnost, lahko so to zgodbe o smrti in o življenju. Zgodbe ostajajo na Lampedusi, ljudje pa pogosto ne vedo, kaj bi z njimi. In smo si rekli, zakaj pa jih ne bi zbrali. Pozvali smo ljudi, naj prispevajo kvačkan kvadrat, velik 10 x 10 centimetrov, in nam ga pošljejo skupaj z zgodbo, mi pa bomo prispelo ročno delo sešili v celoto. Prišlo je na stotine kvadratov z vsega sveta in nastalo je pregrinjalo, veliko 100 m². Imenuje se *la coperta di Yussuf*, Yussufovo pregrinjalo, ogledate si ga lahko na spletu. Zgodbe, ki so povezane v njem in ki

so tako postale vidne, pripovedujejo o ljudeh, ki so prišli prek morja, večinoma Mediterana.

▶ SLIKA 2: Poslani košček Yussufovega pregrinjala

Pogosto se srečujete ob takih zgodbah, kajne?

▶ Res je, lani smo organizirali tak dogodek, prišle so ženske od vsepovsod, iz Tunizije, tudi ljudje iz italijanske Kalabrije, kamor hodijo obiralci paradiznika, kjer je zelo žalostno, mnogo pijače in nobenega pravega življenja. Tam so pogosto ljudje, ki so oropani vsega, nimajo imetja, nimajo načrtov, nimajo prihodnosti. Nekateri sicer uspejo oditi, najti smisel in neki cilj, mnogi tam ostanejo. Razmišljamo, da bi morda organizirali knjižnico tudi zanje, a zaenkrat je vse skupaj videti precej brezupno. Skušamo pa pomagati, kjer koli se da, otrokom, migrantom – in nebesedne slikanice so nam pri tem v veliko pomoč. Pomagajo izničiti ali vsaj zmanjšati razlike med nami, s pomočjo ilustracij vzpostavimo stik. Res pa zahteva to od nas mnogo moči. Evropejci pogosto mislimo, kako zlahka vsakomur pomagamo in ga opolnomočimo, a temu ni tako. Ko se srečaš s prišleki od drugod, pogosto ugotoviš, da so še vedno zmožni marsičesa, čemur smo se mi odpovedali ali kar smo preprosto izgubili. Vedo, kaj je prav in kaj narobe, mi pa jih takoj naučimo lagati, da pač preživijo v našem sistemu ...

3 Op. avt.: V času priprave tega pogovora so v zbirko na Lampedusi uvrščene slikanice Damijana Stepančiča *Zgodba o sidru in Svetilnik*, Maje Kastelic *Deček in hiša*, Andreje Peklar *Ferdo, veliki ptič*, Marte Bartolj *Kje si?* in Andreje Gregorič *Darilo*.

Nebesedne slikanice pa vam pomagajo graditi mostove, po katerih se da prihajati z obeh strani?

► Tako je. Če je v knjigi besedilo, moraš veliko razlagati, prevajati.

Pri nebesednih slikanicah pa ne pride do pokroviteljskega odnosa.

► Točno. Enakovredni smo si. Pogosto pridejo do mene prostovoljci, ki morda ne govorijo prav dobro angleško, in mi povedo, da je oseba, s katero so brali slikanico, govorila pet jezikov... Migrante pogosto podcenjujemo. Antropologinja Michèle Petit, ki veliko dela z IBBY-jem, mi je nekoč odprla oči glede načinov izražanja, ki jih ponujamo migrantom. Usposabljam jih za plitka sporočila: Lačen sem, iščem delo, boli me roka. Jezik, ki jim ga ponujamo, nič ne pove o tem, kdo so. Ne omogoča jim, da bi povedali svoje zgodbe: o babici, ki je delala torte, in kako je ta torta dišala. Ljudje smo sestavljeni iz zgodb, in če nam vzamejo te zgodbe, nam odvzamejo življenje. Migrantom dajemo samo ‚jezik dela‘, vse njihovo življenje je omejeno na delo in tu pride do frustracij. Rojeva se jeza, kar ni dobro, kar je nevarno. Nebesedne slikanice pa jim omogočajo zgodbe o strahu, o čustvih – ponujajo izraze, ki jih ne najdejo v vsakodnevnem, strogo funkcionalnem jeziku.

Vem, da včasih sodelujete z umetniki.⁴ Se vam morda kdaj oglasijo avtorji slikanic, ki jih IBBY uvrsti v svojo zbirko?

► Tudi to se zgodi. Večinoma pa so predvsem zelo veseli, ker njihove slikanice z zbirko dejansko potujejo po vsem svetu. Obenem je projekt pomagal nebesednim slikanicam, da so našle svoje pravo mesto. Če je bil

sprva kdo še v dvomih, če zares obstajajo zgodbe brez zapisanih besed, se zdaj prav nihče več ne sprašuje tega. Tovrstne slikanice omogočajo ljudem tudi, da izberejo le en segment zgodbe, ki se jih posebej dotakne. Morda bo to določena barva; če imajo radi ptice, bo morda nastala zgodba o pticah. Lahko si sami izberejo protagonista in ob razbiranju govornice njegovega telesa pripovedujejo, kako se počuti. Branje nebesedne slikanice je zelo aktivno branje, opomenjanje ilustracije zahteva razmišljanje in nikakor ne le gledanje, opazovanje. Zgodbe so resnične, saj so to naše zgodbe. No, odrasli imajo včasih težave pri pripovedovanju, ker želijo najprej vedeti za naša pričakovanja, za ‚pravi odgovor‘ – ampak tu ni pravih ali napačnih odgovorov. Ilustracije pač povezujejo z lastnimi izkušnjami, z lastnimi občutki, spomini na zvoke, okuse.

Je kdo napisal zgodbo prav za vašo knjižnico?

► No, ilustratorica iz Estonije je leto po udeležbi na našem taboru ustvarila nebesedno slikanico o mejah, menda sploh prvo estonsko nebesedno slikanico, v kateri Lampedusa sicer ni omenjena, je pa gotovo v njej – vsaj jaz jo vidim v tisti zgodbi. Nekateri udeleženci taborov pa so ustvarili drugačna besedila: neka finska avtorica je recimo napisala besedilo o knjižnicah. Tudi resna univerzitetna raziskava je bila narejena o nas. Tabora se je namreč udeležila Elena Zizioli, predavateljica, in nam dejala, da delamo izjemne stvari; zbrala je dokumentacijo, se pogovarjala z vsemi in napisala študijo. Sama ne spadam v akademske kroge, zato je bilo zame zares zanimivo prebrati študijo o našem delu in videti, kaj vse počnemo. (Nasmeh.)

Lampedusa je torej tudi navdih.

► (Smeh.) Očitno res. Obenem pridejo do nas tudi strokovne razprave, lahko bi rekli, da postajamo nekakšen informacijski center o delu z nebesednimi slikanicami. Tudi sama sem stopila v stik z Evelyn Arizpe. Njeno delo je izjemno. Evelyn je akademska raziskovalka, jaz ne, a kadar govoriva, vidim, da razmišljava enako. Sodelovanje je vedno zelo produktivno.

Kakšne pa imaš načrte za prihodnost, kakšne sanje?

► Vsekakor bom še naprej razpeta med Rimom, kjer pač delam za kruh, in Lampeduso, kjer delam kot prostovoljka. Septembra bom tam, nadaljevali bomo z delom. Ljudje še vedno prihajajo iz Afrike, morda je to zdaj manj prisotno v medijih, ker so prioriteta sedaj drugi dogodki ... Ob tem drobečem se svetu mora Lampedusa vsem povedati, da moramo nadaljevati z branjem, da so knjige pomembne, da v knjižnicah klije seme, ki je pomembno za prihodnost. Osebnostno verjamem, da nas zgodbe zbližujejo in krepijo, obenem pa sem opravila s prepričanjem, da se lahko nekje preprosto pojavimo z nekakšnim projektom in ljudem ‚pomagamo‘. Pri projektih gre za to, da se vsi nečesa naučimo. Moja naloga je predvsem, da omogočim zamisliti, da se razvijajo, da jim pripravljam prostor in pot.

Hvala za pogovor, Deborah! *Buona fortuna a te e alla Biblioteca IBBY Lampedusa!*⁵

4 Op. avt.: V pripravi je projekt poslikave knjižnice, o katerem je Deborah zadovoljno, a skrivnostno molčala.

5 Vso srečo tebi in knjižnici na Lampedusi!